

บทคัดย่อ

โครงการ “แนวทางการฟื้นฟูคลองทองหลางเพื่อการจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืนโดยชุมชนบ้านทองหลาง หมู่ที่ ๗ ตำบลบ้านนา อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง” งานวิจัยเล่มนี้มีวัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาพัฒนาการของชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างคลองทองหลางกับวิถีของชุมชนคลองทองหลาง จากอดีต – ปัจจุบัน ๒. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศคลองทองหลาง ๓. เพื่อศึกษาแนวทางการฟื้นฟูการอนุรักษ์ธรรมชาติคลองทองหลางอย่างยั่งยืน โดยดำเนินการกระบวนการวิจัยโดยที่เน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน เยาวชน โรงเรียน และองค์กรในชุมชน เริ่มจากการร่วมวางแผนงานและกำหนดทิศทางการทำงาน โครงการ เช่น การสำรวจสภาพพื้นที่คลองและเก็บข้อมูลดิบ ภาพถ่าย คำพิถิตความถี่ เพื่อนำมาวิเคราะห์ และกำหนดแผนปฏิบัติการร่วมกัน

จากผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการของชุมชน แบ่งเป็น ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะแรก ชุมชนมีประชากรไม่หนาแน่นมากนัก มีการทำลายไม่มากนักหรือยังคงสมดุล ระยะที่ ๒ มีการทำลายโดยมนุษย์ ที่มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ป่าเป็นสวนเกษตรอย่างมากจนเกิดวิกฤตภัยทางธรรมชาติต่อมาและไม่ได้มีการฟื้นฟูเลย ระยะที่ ๓ สภาพทั่วไปได้ฟื้นคืนมาเล็กน้อย เพราะสวนเกษตรได้เจริญเติบโตเป็นป่าที่ร่มรื่น มากพอสมควรทำให้ฟ้าฝนตกลงมาเป็นปกติ แต่ทรัพยากรสัตว์น้ำได้ลดลงหรือแทบไม่มีเลย เนื่องจากการที่ชุมชนเติบโตขึ้นใช้สอยมากขึ้นขาดการฟื้นฟูและยังเกี่ยวข้องกับพัฒนาของภาครัฐที่ได้ทำการขุดลอกคลองเพื่อเปิดทางระบายน้ำ จึงทำให้บริเวณที่เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำได้ ปัจจุบันปัญหาหลักของคลองคือการพังของตลิ่งคลองทองหลาง โดยเฉพาะเกิดจากการขุดลอกคลอง แนวทางการฟื้นฟูการอนุรักษ์ธรรมชาติคลองทองหลาง ได้แก่ การปลูกต้นไม้เป็นป่าต้นน้ำและป่าริมคลอง และการทำวังปลาโดยมีการกำหนดกติกาพื้นที่ในการจับสัตว์น้ำโดยเว้นพื้นที่เขต แต่ละเขตประมาณ ๓๐๐ เมตร กิจกรรมจัดทำวังปลาเป็นกลยุทธ์ ในการสกัดกั้นการรुक้าของเครื่องมือของภาครัฐ ทู่น และสามารถรักษาฐานทรัพยากรได้หลายอย่าง เช่น ไม้ริมคลอง ที่ขยายพันธุ์สัตว์น้ำ ที่อยู่อาศัยของ กุ้ง หอย กบ ปู ปลา นานาชนิด จากการศึกษา ทำให้ชุมชนเกิดความรู้และเข้าใจสถานการณ์คลองบ้านทองหลางอย่างแท้จริง ในการบริหารจัดการ เพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและให้มีการจัดการโดยชุมชนและสร้างกฎระเบียบร่วมในด้านต่างๆ เช่น เรื่องขยะ เรื่องการจัดการน้ำ การใช้สอยทรัพยากรต้นน้ำ สัตว์น้ำ เป็นต้น กฎระเบียบก็จะเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติจริงในชุมชน ที่นำไปสู่การพัฒนาและบูรณาการการจัดการคลองอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงการสร้างบุคลากรยุคใหม่ ในการสืบสานงานอนุรักษ์แม่น้ำลำคลองแบบรุ่นสู่รุ่นเพื่อความมั่นคงทางอาหารและทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างยั่งยืนสืบไป

นายเผชิญศักดิ์ เจียกขจร

หัวหน้าโครงการ